

УДК 070(477) "19"(092)

НАЗАР ГНАТЮК: «БУТИ ЖУРНАЛІСТАМИ В ТЯЖКИЙ ДЛЯ ПРЕСОВОЇ ПРАЦІ ЧАС» (1917–1921)

СНІЦАРЧУК Лідія,

д-р наук із соц. комунік., проф.,

Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника, вул. Стефаника, 2, м. Львів,
79000, Україна, e-mail: lidija_s@ukr.net

На основі архівних матеріалів подано невідомі факти біографії Назара Гнатюка – воїна Армії УНР, громадсько-політичного активіста, міністерського працівника, основним «робочим матеріалом» якого була оперативна інформація. Акцентовано специфіку його інтенсивної діяльності на журналістському поприщі в роки Української Революції, з'ясовано особливості його співпраці з редакціями тих чи інших пресодруків, визначено основні прикмети журналістської практики та специфіку творчого доробку, опублікованого в низці українських газет – «Липовецькі Вісти», «Рідний Край», «Українська Трибуна» тощо, а також під егідою агенції «Українпрес», охарактеризовано ініціативу в започаткуванні нових часописів, окреслено розуміння його посутньої праці в журналістиці.

Ключові слова: Назар Гнатюк, журналіст, редакція, інформаційно-комунікаційна діяльність, історія української журналістики.

Вступ. В історію української журналістики вписано значну кількість осіб, які брали активну участь у розвитку української преси, формували її тематико-типологічний образ, створювали хронікальний реєстр повсякдення. Поряд із плеядою поважних особистостей, що суттєво впливали на поступ преси, трудилося чимало творчих працівників, які своїми щоденними зусиллями також сприяли активізації інформаційно-комунікаційного процесу в Україні та поза її межами. Їх імена здебільшого невідомі сучасникам, не охарактеризовано їхню журналістську діяльність, не проаналізовано особливостей співпраці з тими чи іншими пресодруками, не сформовано бібліографії їхніх творчих надбань.

Назар Гнатюк, про якого вестимемо мову, належить до когорти активних українців, які намагалися реалізувати свій творчий потенціал у журналістиці впродовж 1917–1921 рр. Маємо на меті акцентувати в статті специфіку діяльності Н. Гнатюка на журналістському поприщі в роки Української Революції, зокрема розглянути невеликий фрагмент із життя пересічної особи – народного вчителя, воїна Армії УНР, громадсько-політичного активіста, міністерського працівника, основним «робочим матеріалом» якого була оперативна інформація. Чотири роки інтенсивної інформаційно-комунікаційної діяльності Н. Гнатюка все ж не дадуть змогу сформувати низку важливих для історії української журналістики узагальнень чи висновків загалом, однак слугуватимуть певним підґрунтям сегментованих характеристик до історії функціонування локальної/краєвої преси в роки Української Революції, до прикмет журналістської праці цього періоду, до особливостей пошуку необхідної інформації й підготовки до друку цих матеріалів, до специфіки налагодження співпраці редакцій низки часописів із бажаними авторами, окреслення затребуваної тематики, визначення моральних імперативів в обранні власних кореспондентів тощо.

Методи дослідження. Біографічний підхід, використаний для формування експериментальної частини роботи, дав змогу опертися на основну життєписну платформу Н. Гнатюка, оскільки вивчення історичних/соціокультурних реалій через призму біографії створює нові знання й наповнює новими смислами уже відому суспільно важливу інформацію, збагачуючи її новими фактами, ілюстраціями, наголосами тощо. У статті послугувуватимемося особовими документами Н. Гнатюка,

© Сніцарчук Л., 2017

що зберігаються у відділі рукописів Національного закладу імені Оссолінських (м. Вроцлав, Польська Республіка), що належать до так званих «акцесійних» фондів (шифр – 22/53/11), тому в посиланнях подаватимемо тільки назву того чи іншого документа. Певним чином цю проблематику заторкує наша стаття «“Тарнів. Еміграція. 1921 рік”: щоденникові записи журналіста Назара Гнатюка» [36], в якій на основі цих записів охарактеризовано особливості його праці в Міністерстві преси й пропаганди (далі – МПП) 1921 р.

Результати й обговорення. Загалом про Н. Гнатюка не маємо ще достатньої інформації, однак за його листуванням із А. Волинцем, К. Вротновським-Сивошапкою, Д. Дорошенком, О. Ковалевським, П. Ковжуном, а також із редакціями часописів «Українська Трибуна» (М. Вороний), «Рідний Край» (М. Яцків, М. Твердохліб), за його публікаціями в низці газет вказаного періоду можемо окреслити розуміння його посутньої праці в журналістиці. Уродженець Липовеччини (1899 р. н., с. Шабельна), член Української партії народних республіканців (заява про вступ до лав від 15 травня 1920 р.: «До цього часу я працював у партії С.Р. центральної течії, але не погоджуючись з радянською платформою, на якій стоїть вона, а так само ідеологічно геть зовсім розійшовшись з нею, я виходжу із складу її членів» [3]), народний учитель, розпочав свою журналістську діяльність у 1917 р., коли включився у роботу редакції газети «Липовецькі Вісти» (заснована 25 березня 1917 р., виходила до середини серпня того ж року під назвою «Липовецькія известія», від 21 серпня 1917 р. продовжувала видаватися українською мовою).

Редакція потребувала інформаційних матеріалів про все, що відбувалось у населених пунктах Липовеччини, закликаючи до співпраці «народних кореспондентів», «котрих хай не спиняє те, що може добре не вміють писати, – це нічого, аби була думка» («Од редакції», № 70). Оскільки в газеті подано значну кількість заміток, кореспонденцій, звітів без зазначення автора, припускаємо, що їх редагуванням/перепишуванням займався саме Н. Гнатюк. Це, зрештою, підтверджує мовностилістична специфіка низки публікацій, підписаних власним іменем або ж псевдонімом Марко Брун, який Н. Гнатюк використовуватиме й надалі, співпрацюючи з редакціями інших періодичних видань.

Основна авторська тематика публікацій – суспільно-політична. Н. Гнатюк інформував про висліди Липовецького повітового селянського з'їзду, делегати якого «авторитетним голосом ясно заявили, що мрія всього українського народу про Вільну Україну являється і їх ідеалом» («Після з'їзду», № 70), наполягав на необхідності боротьби із «всеросійською анархією», що «страшною примарою насовується на наш рідний край» («Перед погрозою», № 77), а також характеризував діяльність М. Шаповала, М. Порша, М. Стасюка, М. Чечеля та інших осіб, внесених до виборчого «Українського соціалістичного списку № 1» (№ 80), пояснював, чому «доля судила українському народові, обороняючому свій рідний край, свою волю, од насильства большевиків, спасати діло всесвітньої революції» («Внутрішня війна», № 109). Уміння Н. Гнатюка акцентувати важливість висвітлюваного питання, витлумачувати основну суть проблеми, окреслювати специфіку її подолання проявилось згодом і в його співпраці з редакціями низки інших часописів.

Відомо, що Н. Гнатюк очолював філію Липовецького комітету партії, завдання про створення якої отримав 19 травня 1920 р. від К. Вротновського-Сивошапки [29]. Згодом у «Докладі до ЦК УНРП» [1], написаному в Тарнові 12 березня 1921 р., детально розповість, як створювався партійний осередок у місті, назве перших членів партії та опише їхню участь в організації повстанського руху, як провадилася боротьба з «совітським військом», відзначить «великі симпатії населення» та допомогу повстанцям.

Надалі Н. Гнатюк продовжував працювати з інформацією як начальник Кам'янець-Подільської філії «Інфібро» – інформаційного відділу, підпорядковано-

го Генеральному штабу Армії УНР, однак уже 19 жовтня 1920 р. через перехід на службу «до повстанського загону отамана Щербанюка» подав доповідну про звільнення з посади з проханням залишитися «таємним співробітником» цієї структури [34]. Причина такого рішення була згодом доволі розлого пояснена у повідомленні до «фракції У.Н.Р.П.»: «Інформаційне Бюро Генерального штабу... засноване ще вчорашній, і на чолі якого спочатку стояв добре відомий Красовський, зараз перебуває в неясному становищі щодо своєї приналежності до Генштабу і що до того, які права й обов'язки воно має у війську і державі... Інфібро скасоване, а між тим воно існувати продовжує самочинно» [28].

12 листопада 1920 р. за приписом інспекторського відділу штабу Дієвої армії УНР співробітник культурно-освітнього відділу Н. Гнатюк скерований у розпорядження командувача 2-ї Волинської дивізії «для призначення на посаду по його погляду» [32]. Від 27 листопада 1920 р. Н. Гнатюк проживав у Львові, що підтверджено записом у його проханні до Дирекції державної поліції у Львові про дозвіл на отримання закордонного паспорта [33], а також посвідченням від 20 лютого 1921 р., підписаним П. Ковжуном, про займану посаду – начальник Бюро біженців з України у м. Львові [30]. До слова, на початку лютого 1921 р., дізнавшись, що Н. Гнатюк перебуває у Львові, К. Вротновський-Сивошапка знову просив його зібрати однопартійців, заснувати філію та «до особливого повідомлення» очолити її [8].

Однак складнощі проживання у Львові (винятково фінансові) змусили Н. Гнатюка віднайти пристанище на Рівненщині – у містечку Городок. Саме в цей час він намагався налагодити відносини із редакцією газети «Рідний Край», що виходила у Львові під орудою М. Яцківа – надзвичайно обдарованого публіциста і письменника, який, відзначимо, доволі часто особисто листувався з дописувачами до редакції. Наприкінці березня 1921 р. він інформував Н. Гнатюка, що отримав його матеріали про волинські події, а також про рекомендаційний лист від К. Вротновського-Сивошапки, в якому було подано «докладні відомости» про діяльність дописувача [21].

Від 9 квітня 1921 р. редакція «Рідного Краю», як повідомляв адміністратор газети М. Твердохліб, іменувала Н. Гнатюка своїм «відпоручником на просторах Волині та уповноважнювала до збирання оголошень як і агенцій і передплатників» [15]. Таким чином керівництво газети намагалося знайти можливості додаткового – до гонорарів за надіслані матеріали – приробітку для бажаного кореспондента. У ще одному листі редакції – з цією ж датою – йому було окреслено корпус обов'язків та роз'яснено специфіку оплати журналістської праці [16]. 15 квітня 1921 р. Н. Гнатюк отримав офіційний статус – «спеціальний кореспондент і агітатор нашої адміністрації» [22]. Визначаючи основні тематичні напрями важливих для публікації матеріалів, редактор повідомляв журналісту, що «дописи і кореспонденції (*три дописи щотижня*. – Л. С.) бажані спеціально про волинське життя, бо вісти з Великої України відпадають [там само]. На той час цю тематику висвітлювали декілька кореспондентів, «референтом Наддніпрянських і Волинських справ» був П. Ковжун [26].

За короткий час співпраці Н. Гнатюка з редакцією «Рідного Краю» у газеті вміщено понад сотню його різножанрових публікацій, серед яких переважали інформаційні матеріали. Однак сам автор схилився до «великої журналістики» – аналітико-публіцистичних текстів. Редакція усе ж обмежувала його творчі поривання, роз'яснюючи, що потребує суто оперативних матеріалів, «бо інші газети значно опережають нас і то дуже цікавими відомостями» [23]. Проте низка його проблемних статей, «малих фейлетонів», у яких заторкувалися проблеми «Волинської кооперації» (ч. 75), «Наддніпрянських селян» (ч. 88), «Української еміграції на Балканах» (ч. 192), «Чехів на Волині» (ч. 218), «Інвалідів Армії У.Н.Р.» (ч. 265), «Протитрійла від панславизму» (ч. 273), усе ж побачила світ на сторінках цієї газети. Чимало цікавих відомостей про культурне життя української еміграції, зокрема про мистецькі здобутки – письменників (М. Обідний, М. Ковальський, Б. Лісянський) і художни-

ків (П. І. Холодний, П. П. Холодний, С. Паливода) подав Н. Гнатюк у циклі публікацій під назвою «Тарнівські листи» (ч. 245, 271).

На початку травня 1921 р. М. Яцків повідомляв «спеціальному кореспонденту», що адміністрація газети збільшила йому вдвічі гонорар, уточнював тематичні потреби видання, а ще – докоряв Н. Гнатюку за його співпрацю із газетою «Українська Трибуна» («Ви ліпший матеріал посилаєте до «Укр. Трибуни», а ми одержуємо від Вас слабші річи» [23]. Справді, саме в цей час Н. Гнатюк нав'язав творчі відносини із редакцією «непартійної демократичної» газети «Українська Трибуна», що виходила у Варшаві під керівництвом О. Саліковського, у третьому числі якої вміщено публікацію від «власного кореспондента з Рівного» під назвою «Вигляди на весну», підписану власним прізвищем автора, що насвітлювала насущні проблеми селянства – рільників, садівників, пасічників. Низка інших матеріалів журналіста розкривала специфіку громадсько-політичного життя в краї, що внаслідок відомих причин потрапив під польську юрисдикцію.

Прагнення редакції «Рідного Краю» виклопотати до штату досвідченого і компетентного працівника, що не мав би зобов'язань перед іншими виданнями, підтверджено пропозицією М. Яцківа посісти посаду референта «справ з великої України», яку до цього займав П. Ковжун, що виїхав саме до Перемишля «на роботу малярську». «Якщо ви чуєтеся на силах єї відповідно редагувати, то можете обняти посаду кожної хвили і приїздіть сейчас до Львова, бо маємо також других компетентів» [24].

У цей час чимало матеріалів, які надсилав журналіст до «Рідного Краю», відпрацьовано було намарне, оскільки вони пропадали на пошті, редакція ж хотіла отримувати «день в день до кожного числа відповідний материял з Волині або вісти з Великої України» [25]. Однак не це бентежило надзвичайно працездатного журналіста. 21 липня 1921 р. секретар редакції «Української Трибуни» М. Вороний повідомляв Н. Гнатюку про прикрий факт: «Дехто із наших читачів і ближчих співробітників з Галичини заявили листовно, що вони будуть змушені зректися передоплати і співробітництва, якщо в нашій газеті братимуть і надалі участь співробітники «Рідного Краю», зокрема Марко Брун [6]. (Недружнє ставлення читачів «Української Трибуни» до газети «Рідний Край» пояснювалося передовсім розбіжністю в політичних поглядах видавців і редакторів цих видань, підбором кола авторів і, як наслідок, специфікою висвітлення суспільно-політичної проблематики.)

Пояснюючи це прохання «недоброю опінією», М. Вороний радив Н. Гнатюку зробити свій вибір: «Певно ви зауважили, що Редакція охоче містила ваші дописи, часом переносючи їх на першу сторінку до відділу передових статей. Ваше співробітництво і надалі нам бажане, але при вище зазначеній умові» [7]. Н. Гнатюк вирішив продовжити співпрацю таки з «Українською Трибуною», на що отримав відповідь редакції: «...брак ваших інформаційних статей і взагалі вашого співробітництва ми дуже відчували. Після вашого листа наші відносини цілком ясні – ви наш постійний співробітник (і в Рідн. Краї не працюєте) і працюватимете під яким хочете псевдонімом, крім Марко Бруна, який вже відомий по «Рідн. Краю»... Присилайте негайно інформаційний матеріал; бажані й ширші статі на місцеві теми. Все уміщатимемо охоче» [7].

На сторінках «Української Трибуни» опубліковано чимало журналістських матеріалів Н. Гнатюка, підписаних здебільшого прізвищем автора, а також анонімних або за декількома іншими псевдонімами і криптонімом, які розкрив сам автор, – Ст. Бобро, М. Волиняк, М. В-як. Основні теми, які порушував журналіст на сторінках газети, – «Українські повстанці» (№ 4, без підпису – авторство підтверджено у щоденнику журналіста); «Відновлення сільського господарства на Волині» (№ 25, підписана псевдонімом Марко Брун, оскільки була опублікована ще до листа редакції від 21 липня); «3 життя рівненської Просвіти» (№ 26); «За нову працю!» (№ 28, «помалу відтворюється новий тип українського інтелігента»); «Шкільна справа на

Волині» (№ 34, висвітлено складнощі функціонування незначної кількості українських шкіл, незадовільний стан професійних кадрів, акцентовано нагальну потребу відкриття такої кількості українських початкових шкіл, що «задовольняли б культурні потреби людності», аргументовано необхідність відновлення рівненської школи імені Т. Шевченка, закритої владою наприкінці серпня 1919 р.); «По землю до Варшави» (№ 41), «Спорт на Волині» (№ 43); «Страйки на Волині» (№ 106); «Політично-громадські течії на Волині» (№ 52); «Еміграція на Волині» (№ 111) та багато інших. Відзначимо, що зі статті журналіста «Пам'яті полеглих» (№ 94), написаної «в роковини мученицької смерті од рук московських большевицьких катів», дізнаємося прізвище редактора газети «Липовецькі Вісті» (у вихідних відомостях самого видання зазначено, що «редагує Редакційний Комітет» – без конкретних імен) – П. Пріступа, «повітовий лікар, учитель української реальної школи», що був серед розстріляних 22 липовецьких повстанців та членів їх сімей.

До слова, завдяки вміщеним в «Українській Трибуні» публікаціям Н. Гнатюка зумів віднайти бойового побратима полковник Армії УНР Ананій Волинець – «Цілком випадково прочитав у «Трибуні» Вашу замітку з Рівненщини... Що роблю? Нічого. Як живу? Погано. Що думаю робити? Сидить і ждуть... Маю дещо цікаве вам передати, якби була змога побачитися» [5]. Про те, що зустріч усе-таки відбулася, свідчить опублікована в «Рідному Краї» (ч. 91) «Розмова з Отаманом Волинцем» (підпис – Марко Брун), в якій кореспондент вів мову із «визначним нашим повстанцем» про помилки в організації повстансько-партизанської боротьби в Україні, відсутність чіткого плану, беззаперечного підпорядкування партизанських загонів єдиному проводу.

Через складні життєві обставини Н. Гнатюк змушений був на початку вересня 1921 р. перебраться до місця осідку частини «уєнерівської еміграції» – у м. Тарнів (Польська Республіка), де завдяки своїм неабияким комунікаційним здібностям, креативному мисленню, а також рекомендаціям колег-партійців і бойових побратимів зумів реалізувати своє прагнення працювати в інформаційній сфері. Обіймав у МПП посаду начальника відділу пропаганди, був очільником агенції «Українпрес». Чимало зусиль доклав Н. Гнатюк для розвитку цієї інформаційної структури МПП, яка функціонувала від квітня 1921 р. Зокрема, відомо, що він за підтримки П. Ковжуна намагався віднайти можливості для отримання «Українпресу» статусу приватної інституції, що значно б розширювало її інформаційні можливості. «Гурток емігрантів, які скупчилися коло Державного Центру Української Народної Республіки, і які мали нещастя **бути журналістами в такий тяжкий для пресової праці час** (виокремлення наше. – Л. С.), заснували вже з пів-року тому назад своє пресове агентство, відоме, як «Українпрес», – відзначав Н. Гнатюк [9]. Ця інституція працювала спершу за підтримкою уряду, однак через складне становище влади фінансування поступово скорочувалося, доводилося застосовувати «принцип самоокупаємости». Працівники «Українпресу» зуміли організувати й представити свою працю «якнайлучше в журналістичних колах» (справді, матеріали «Українпресу» передруковувалися не тільки українською пресою за кордоном і в Галичині, а й європейською періодикою різних політичних напрямів і доктрин), а отже, вважали журналісти, ця структура могла «сміло стати на власні ноги» без залучення додаткових коштів. Набуття статусу приватної організації, стверджував Н. Гнатюк, давало змогу позбутися «неповносправності», оскільки як емігрантське утворення «Українпрес» не міг володіти правами юридичної особи. Легалізація «Українпресу» була можливою лише тоді, «коли він буде рахуватися власністю якогось польського громадянина». Прохання до адресата полягало в його згоді стати власником («фіктивним») цієї інституції, що суттєво «допомогло б взагалі українській справі», при цьому журналіст наголосив, що «Українпрес» «освітлює **виключно** (виокремлення Н. Гнатюка. – Л.С.) одно тільки життя Вели-

кої України, і справ польського внутрішнього життя абсолютно не зачіпав і не буде на далі зачіпати. Цим уникається нами непорозуміння з польською владою публічною» [там само].

Активність Н. Гнатюка в царині журналістики проявилася й у низці спроб започаткувати нові часописи, необхідність видавання яких обґрунтовано доволі чітко. Зокрема, «бажаючи послужити рідній батьківщині в сучасний тяжкий момент» журналіст разом із П. Ковжуном та Ф. Хижняком працював над розробкою концепції «загально-приступного по ціні популярного органу здорової національно-демократичної думки під назвою «Поступ», що мав би без застережень підтримувати сучасний Державний центр» (періодичність – двотижневик). На заяві від 24 жовтня 1921 р. до голови Ради Міністрів УНР про необхідність видавання «Поступу» [4] – резолюція П. Пилипчука: «Прошу видати суму Н. Гнатюку і П. Ковжуну з фонду “Інформаційні видатки”». Цікаво, що серед потреб для старту видання – папір (декілька видів), кліше для ілюстрацій, гонорари, засновники «Поступу» відразу планували ввести до штату редактора і коректора, дбаючи про якість змісту часопису.

Крім цього, в активі Н. Гнатюка – тижневі комунікати для таборів інтернованих, підготовлений спільно з П. Ковжуном до друку часопис «Народний Республіканець», укладений статут для новоствореного товариства «Тризуб». Не полишив журналіст і співпрацю з «Українською Трибуною». Усупереч даній М. Вороному обіцянці працювати лише з редакцією цієї газети, Н. Гнатюк не зумів відмовитися і від відновлення ділових стосунків з редакцією «Рідного Краю». М. Твердохліб наставляв його й надалі: «Пишіть коротко і давайте матеріал першорядний», а ще просив посприяти в отриманні коштів від МПП – «без грошової допомоги годі нам буде однак містити статті на теми теперішнього уряду». М. Твердохліб наполягав на поданні новин з-за Збруча: «З подіями за Збручем маємо о стільки клопіт, що маса Наддніпрянців заходить до нас по інформації, яких нам годі їм уділити» [17]. Поміж іншим адміністратор відзначив у цьому листі, що до редакції газети «Вперед» – політичного антагоніста «Рідного Краю» – «частенько заходить Ковжун». (До слова, серед документів Н. Гнатюка зберігається лист П. Ковжуна, в якому він заперечує докори М. Твердохліба: «Чистої води нісенітниця!.. Я свою національну лінію веду ще з 1911 року і Слава Богу, я ні на сантиметр від неї не уступав і не уступлю! Належу до людей впертих і безнадійних в підданню будь якій агітації чи впливам. Через свою впертість стратив навіть друзів дитинства Семенка, Лісовського, Поліщука і т.д... Я працюю на полі мистецтва – полі вічним і святим – є запорукою моєї певності. Я не малорос!» [13].

У листі від 15 листопада 1921 р. М. Твердохліб просив Н. Гнатюка реферувати для «Рідного Краю» публікації часописів «Воля України», «Общее Дело», «Український Прапор», «Наша Правда», «Українське Слово», які редакція не мала змоги отримувати. Однак при цьому він наголошував на необхідності ретельно, за кількома джерелами, перевіряти подані факти, «бо нам годі такі важні відомости на сліпо пускати» [18]. Редакція «Рідного Краю», зрештою, як й інших українських пресодруків, працювала у стані постійного дефіциту коштів, тому просила журналіста «вплинути на міністра Ковалевського ліквідувати заборгованість з передплатою» [19], роз’яснюючи таку наполегливість потребою виплатити заробітну плату співробітникам, «тим більше, що ніколи не знаємо, як довго в теперішніх умовах при стоячих нам до диспозиції фондах будемо могли вести видавництво».

У листі від 20 грудня 1921 р. М. Твердохліб категорично визначив чіткі жанрові вимоги до матеріалів Н. Гнатюка: лише інформаційні замітки [20]. У відповідь на редакційний імператив журналіст припинив співпрацю з газетою, повідомивши: «Прошу перестати рахувати мене кореспондентом і надіслані матеріали не друкувати» [11]. Одна з останніх публікацій у «Рідному Краї» – «Москалі й українське повстання» (ч. 280), в якій, зокрема, йшлося про фальсифікацію і спотворення ін-

формації у російській пресі про Армію УНР, її очільників, про повстанський рух в Україні («Для нас може бути хиба потіхою те, що майже вся західно-європейська преса, через те припускаємо й громадська опінія, не йде за московською дорогою».) Стосунки з редакцією були розірвані у той час, коли журналіст замислювався над своїм подальшим життям. До цього підштовхувала його низка причин, зокрема конфлікт із генералом П. Ярошевичем, причиною якого став... вік працівника МПП. Міністр О. Ковалевський відрядив начальника відділу пропаганди департаменту пропаганди МПП у табори для інтернованих з метою налагодження зв'язків, передачі інформації та літератури й ознайомлення з життям і потребами таборів [31]. Такий вибір був зумовлений не лише досвідом, умінням, талантами, ініціативністю, начитаністю, поінформованістю Н. Гнатюка, а також наявністю у нього свідоцтва ідентичності, яке дозволяло подорожувати в межах Польщі [35].

«Ген. Ярошевич зміряв поглядом п. Гнатюка і заявив, що такого відпоручника виганять з таборів, бо він замолодий і не внушає до себе довіря. Він не входить у критику здібности п. Гнатюка. Але думає що Міністерство Преси надішле для такої поважної справи як інформація таборів [про] сучасний момент людину більш поважну, яка б мала довіря інтернованих» – доповідав О. Ковалевському директор департаменту Є. Іваненко [2]. На той час Н. Гнатюку виповнилося 22 роки, однак враховувався передовсім його колосальний професійний досвід. Конфлікт було вичерпано резолюцією О. Ковалевського: подорож по таборах Н. Гнатюка була вкрай важливою для користі справи.

Наприкінці 1921 р. Н. Гнатюк намагався налагодити відносини із редакцією «Українського Слова» (Берлін). У листі до Д. Дорошенка писав, що надсилав інформаційні матеріали до газети, однак простежити їх публікування не мав змоги, оскільки у Тарнів газета не надходила [10]. Д. Дорошенко прояснив ситуацію, повідомивши про вміщені в часописі матеріали, надіслані гонорари, та очікування від журналіста нових статей [12].

Надзвичайно переймався життєвими й творчими проблемами Н. Гнатюка П. Ковжун. Зокрема, він радив Назарові: «Одкиньте на 70 % телеграфного «писання» (*«телеграми» і дописи.* – Л.С.) і візьміться за оповідання і т.д. Тим більше зробите, а данні у Вас безперечно є якнайбільші» [14]. Цей лист суттєво вплинув на вибір Н. Гнатюком свого майбутнього. 1922 р. він реалізував своє прагнення здобути освіту та знайти своє місце поза межами Батьківщини, оскільки повернення на рідну землю не розглядалося через зрозумілі й очевидні причини. Зокрема, свої розмірковування з приводу повернення в Україну журналіст виклав у статті «Чи вертатися до дому?», опублікованій у «Рідному Краї» (ч. 161).

Надалі прихистком для нього стала Прага. Однак у той час він відійшов від журналістики, отримав фах інженера, перебував у лавах Товариства українських інженерів, про що відзначено у книзі С. Наріжного «Українська еміграція» [27, с. 241]. (До слова, С. Наріжний зазначив також, що Н. Гнатюк був серед тих, хто фінансово підтримував видання цієї книги [там само, с.5].)

Упродовж 1920–1930-х рр. Н. Гнатюк намагався підтримувати зв'язки з редакцією львівського щоденника «Діло», спорадично надсилаючи для друку свої матеріали. Це були, зокрема, такі статті: «Повість К. Чапека з Закарпаття» («Hordubal», Praha. 1933) (1933, ч. 151), «Закарпаття в чеській літературі» (1934, ч. 14), «Чужина у Т. Шевченка» («Скільки наших емігрантів відчуває нині всю трагіку страждань великого творця! Нема більшого поета особистих переживань на чужині над Шевченка. Його поезії на чужині, в споріднених умовах, не можна читати спокійно») (1933, ч. 62). Також у «Літературно-Науковому віснику» була вміщена його публікація «Герой з-під Крутів» (1928, кн. 9). Відомо також, що у другій половині 1950-х рр. Н. Гнатюк опублікував низку результатів дослідження стану архівних пам'яток у Празі у часописі «Geodetický a kartografický Obzor».

Висновки та перспективи. Діяльність Н. Гнатюка на журналістській ниві підтверджена його особовими документами, листуванням із колегами та редакціями пресодруків, публікаціями в пресі, що демонструють неординарність його мислення й неабиякий талант і вміння обсервувати, відтворювати, пояснювати. Особа Н. Гнатюка по праву належить до «ядерних силуетів» українства – саме так означив редактор «Рідного Краю» у своїй статті (до слова, анонімній!) не лише видатних особистостей свого часу, а й маловідомих, непомітних діячів, «тихих, чесних муравлів, яких труд остав без призвання і пропадає в забуттю» [37]. Нині доволі нелегко докладно відтворити їх життєві й творчі біографії, однак необхідно зуміти розпорядитися інформацією, що пасивом зберігається у різнотипних документах минулого, про важливість яких пам'ятали ті, хто в «дрантливі часи» збирали їх і зберегли для майбутнього, і які нині дають змогу відреставрувати ті чи інші фрагменти драматичної української історії загалом та історії української журналістики зокрема.

Подяки. Автор статті засвідчує щирю вдячність директору Національного закладу імені Оссолінських (м. Вроцлав, Республіка Польща) доктору Адольфу Юзвенку та завідувачці відділу рукописів цієї установи пані Ельжбеті Остроменській за надану можливість опрацювати акцесійні архівні документи задля досягнення мети цієї статті.

1. Доклад голови Липовецького Комітету філії партії Гнатюка Н. до Центрального комітету Української народно-республіканської партії, Тарнів, 12.05.1921.
2. Доповідна директора департаменту Іваненка Є. очільнику Міністерства преси й пропаганди Ковалевському О., Тарнів, 04.12.1921.
3. Заява Гнатюка Н. Центральному комітету Української народно-республіканської партії, Липовець, 15.05.1920.
4. Заява Гнатюка Н. і Ковжуна П. до Голови Ради Міністрів УНР, Тарнів, 24.10.1921.
5. Лист Волинця А. до Гнатюка Н., Білозірка, 11.06.1921.
6. Лист Вороного М. до Гнатюка Н., Варшава, 21.07. 1921.
7. Лист Вороного М. до Гнатюка Н., Варшава, 25.08. 1921.
8. Лист Вротновського-Сивошпалки К. до Гнатюка Н., від 15.02.1921.
9. Лист Гнатюка Н. до Антона Йосиповича, Тарнів, 10.10.1921.
10. Лист Гнатюка Н. до Дорошенка Д., Тарнів, б.д.
11. Лист Гнатюка Н. до редакції «Рідного Краю», Тарнів, 20.12.1921.
12. Лист Дорошенка Д. до Гнатюка Н., Берлін, 18.01.1922.
13. Лист Ковжуна П. до Гнатюка Н., Львів, 14.11.1921.
14. Лист Ковжуна П. до Гнатюка Н., Львів, 21.12. 1921.
15. Лист Твердохліба М. до Гнатюка Н., Львів, 09.04.1921.
16. Лист Твердохліба М. до Гнатюка Н., Львів, 09.04.1921.
17. Лист Твердохліба М. до Гнатюка Н., Ярослав, 07.11.1921.
18. Лист Твердохліба М. до Гнатюка Н., Львів, 15.11.1921.
19. Лист Твердохліба М. до Гнатюка Н., Львів, 22.11.1921.
20. Лист Твердохліба М. до Гнатюка Н., Львів, 20. 11.1921.
21. Лист Яцківа М. до Гнатюка Н., Львів, 30.03.1921.
22. Лист Яцківа М. до Гнатюка Н., Львів, 15.04. 1921.
23. Лист Яцківа М. до Гнатюка Н., Львів, 07.05.1921.
24. Лист Яцківа М. до Гнатюка Н., Львів, 27.06 1921.
25. Лист Яцківа М. до Гнатюка Н., Львів, 13.07.1921.
26. Лист Яцківа М. та Ковжуна П. до Гнатюка Н., Львів, 21.04.1921.
27. *Наріжний С.* Українська еміграція /Симон Наріжний. – Прага, 1942.
28. Повідомлення Фракції Української народно-республіканської партії в Раді Республіки про Інформаційне Бюро Генерального Штабу, б.м., б.д.
29. Посвідчення Гнатюка Н., Вінниця, 19.05 1920.
30. Посвідчення Гнатюка Н. (Бюро біженців з України у Львові), Львів, 20.02.1921.
31. Посвідчення начальника відділу пропаганди департаменту пропаганди Міністерства преси й пропаганди Гнатюка Н., Тарнів, 03.12.1921.
32. Припис начальника інспекторського відділу Штабу Дієвої армії УНР Гнатюку Н., 12.11.1920.

33. Прохання Гнатюка Н. до Дирекції державної поліції у Львові, 08.09.1921.
34. Рапорт Гнатюка Н. начальникові інформаційного бюро Головної управи Генштабу, 19.10.1920.
35. Свідчення ідентичності Гнатюка Н. Тарнів, 22.11.1921.
36. *Снигарчук Л.* «Тарнів. Еміграція. 1921 рік»: Щоденникові записи журналіста Назара Гнатюка / Лідія Снігарчук // Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства. – Львів, 2014. – Вип. – С. 559–573.
37. [Яцків М.] Часи і характери / без підпису // Рідний Край. – Львів, 1921, ч. 88.

UDC 070(477) "19"(092)

Nazar Hnatiuk: «To be a journalist in such difficult time for journalism» (1917–1921)

Snitsarchuk Lidiya, D.Sc. (Social Communications), Professor,

Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv, 2, Stefanyk Str., Lviv, 79000, Ukraine, e-mail: lidiya_s@ukr.net

On a base of archival documents author gives unknown facts from biography of Nazar Hnatiuk, a prominent warrior of Ukrainian People's Army, public and political figure, employee of the Ministry of Information who dealt with operative information.

The specificity of his intensive journalistic work during Ukrainian Revolution was accented, peculiarities of his cooperation with editorials of other periodicals were described, distinctness of his publications in several Ukrainian newspapers are characterized, including «Lypovetski Visty» («News of Lypovets»), «Ridnyj Krai» («Native Land»), «Ukrainska Tribuna» («The Ukrainian Tribune») and materials under the auspices of «UkrainPress» agency (Ukrainian Press Agency), the initiative for starting new papers was analyzed, understanding of his significant work in journalism was summarized.

Key words: Nazar Hnatiuk, journalist, editorial office, information and communicational activity, history of Ukrainian journalism.

Назар Гнатюк: «Быть журналистами в тяжелое для труда в прессе время» (1917–1921)

Снигарчук Лидия

За архивними матеріалами представлено невідомі факти біографії Назара Гнатюка – воина Армии УНР, общественно-политического активиста, министерского работника, основным «рабочим материалом» которого была оперативная информация. Акцентировано специфику его интенсивной деятельности на журналистском поприще в годы Украинской Революции, выяснены особенности сотрудничества с редакциями тех или иных изданий, определены основные приметы журналистской практики и характеристика материалов, опубликованных в ряде украинских газет – «Липовецьки Висти», «Рідний Край», «Українська Трибуна» и т.п., а также под эгидой агенции «Украинпресс», охарактеризована инициатива в основании новых газет, обозначено понимание его обстоятельного труда в журналистике.

Ключевые слова: Назар Гнатюк, журналист, редакция, информационно-коммуникационная деятельность, история украинской журналистики.

1. Report of the Head of Lypovets'k Committee of Party branch Hnatiuk N. to Central Committee of Ukrainian People's Republican Party, Tarniv, 12.05.1921.
2. Report of Departments' Director Ivanenko Ye. to the Chief of the Press and Propaganda Ministry O. Kovalevskyi, Tarniv, 04.12.1921.
3. Application of Hnatiuk N. to the Central Committee of Ukrainian People's Republican Party. Lypovets, 15.05.1920.
4. Application of Hnatiuk N. and Kovzhun P. to the Head of Council of Ministers of UPR, Tarniv, 24.10.1921.
5. Letter of Volynets A. to Hnatiuk N., Bilozirka, 11.06.1921.
6. Letter of Voronyi M. to Hnatiuk N., Warsaw, 21.07. 1921.
7. Letter of Voronyi M. to Hnatiuk N., Warsaw, 25.08. 1921.
8. Letter of Vrotnovskiy-Syvoshapka to Hnatiuk N., 15.02.1921.
9. Letter of Hnatiuk N. to Anton Yosypovych, Tarniv, 10.10.1921.
10. Letter of Hnatiuk N. to Doroshenko D., Tarniv, date unknown.
11. Letter of Hnatiuk N. to the editorial board of «Ridnyi Kraj», Tarniv, 20.12.1921.
12. Letter of Doroshenko D. to Hnatiuk N., Berlin, 18.01.1922.

13. Letter of Kovzhun P. to Hnatiuk N., Lviv, 14.11.1921.
14. Letter of Kovzhun P. to Hnatiuk N., Lviv, 21.12. 1921.
15. Letter of Tverdokhlib M. to Hnatiuk N., Lviv, 09.04.1921.
16. Letter of Tverdokhlib M. to Hnatiuk N., Lviv, 09.04.1921.
17. Letter of Tverdokhlib M. to Hnatiuk N., Yaroslav, 07.11.1921.
18. Letter of Tverdokhlib M. to Hnatiuk N., Lviv, 15.11.1921.
19. Letter of Tverdokhlib M. to Hnatiuk N., Lviv, 22.11.1921.
20. Letter of Tverdokhlib M. to Hnatiuk N., Lviv, 20. 11.1921.
21. Letter of Tverdokhlib M. to Hnatiuk N., Lviv, 30.03.1921.
22. Letter of Yatskiv M. to Hnatiuk N., Lviv, 15.04. 1921.
23. Letter of Yatskiv M. to Hnatiuk N., Lviv, 07.05.1921.
24. Letter of Yatskiv M. to Hnatiuk N., Lviv, 27.06 1921.
25. Letter of Yatskiv M. to Hnatiuk N., Lviv, 13.07.1921.
26. Letter of Yatskiv M. and Kovzhun P. to Hnatiuk N., Lviv, 21.04.1921.
27. *Narizhnyi S. Ukrainian Emigration / Symon Narizhnyi. – Prague, 1942.*
28. Information of UPRP Faction in the Council of Republic about Information Bureau of General Headquarters, place and date unknown.
29. Certificate of Hnatiuk N., Vinnytsia, 19.05 1920.
30. Certificate of Hnatiuk N. (Bureau for Refugees from Ukraine in Lviv), Lviv, 20.02.1921.
31. Certificate of the Head of Department of Propaganda of the Press and Propaganda Ministry Hnatiuk N., Tarniv, 03.12.1921.
32. Instruction of the Head of Inspectorial Department of UPR Acting Army Headquarters Hnatiuk N., 12.11.1920.
33. Appeal of Hnatiuk N. to the Administration of State Police in Lviv, 08.09.1921.
34. Report of Hnatiuk N. to the Head of Information Bureau of the Main Headquarters Office, 19.10.1920.
35. Identity Card of Hnatiuk N. Tarniv, 22.11.1921.
36. *Snitsarchuk L. «Tarniv. Emigration. 1921»: Diary of the journalist Nazar Hnatiuk / Lidiya Snitsarchuk // Zbirnyk prats' Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva. – Lviv, 2014. – Issue 4(22). – P. 559–573.*
37. [*Yatskiv M.*] Times and characters / without a signature // *Ridnyj Kraj. – Lviv, 1921, Issue. 88.*

Стаття надійшла до редакції 12.07.2017